Лирическият Аз – участник в „спора” между човек и време

Публикувано от **Simonsita** на **13.03.2010**

Лирическият Аз – участник в „спора” между човек и време

Никола Вапцаров – „Песен за човека”

Вапцаровата лирика е съкровена поетична изповед на интимно преживяна човешка драма. Тя е дълбоко лична, но винаги е споделена с поета и с неговия поетичен АЗ. Той присъства активно във всеки диспут за човека и човешкото в него. Интимната изповед преминава в диалог.
Прис-трастието на Вапцаров към темата за големия „спор" между човека и времето, в което той живее, определя позициите и личната ангажираност на участниците в проблемния диспут, интерпретиран със средствата на прекия диалог, в поемата „Песен за човека”:

Ние споримe

двама със дама

на тема: „Човекът във новото време”.

Лирическият АЗ на поета присъства интимно неназован в спора. Той е част от поетичното, множествено НИЕ. Идентифицира се с всяка човешка личност, обществено пристрастна и ангажирана с нравствените стойности на поставения проблем. Лирическият АЗ заема позиция в поетичния диалог. Защитава хумании принципи, присъщи на всяко време и епоха. Без тях животът губи своя нравствен смисъл. В условен план сякаш самият човек участва в спора и защитава себе си. Така е очертан конфликтът между индивидуалност и общество. Човешката личност отстоява хуманните си ценности и водещи нравствени принципи от посегателствата на времето. А то винаги има свои представители и защит-ници. Те заемат позицията на дехуманизиращото се общество. Стават опоненти на човека и лирическия АЗ във Вапцаровата творба „Песен за човека”.

Конкретните измерения на времето, в което живее личността, активно обвързана с проблемите на

живота, са винаги в контраст с нейните нравствени приоритети. Затова и диспутът е неизбежен. Той е част от естествената, органична връзка между човек и време. Те са постоянни участници във вечен „диалог". Взаимоотношенията им не се определят от лични емоционални настроения, а от различните критерии за оценка на нравствения им облик. Негативна е позицията на обществото към хуманната ценностна система на човека. Крайна в отрицанието на човешката природа е и дамата - опонент на лирическия АЗ в поетичния диалог.

- Почакайте - казвам, - почакайте,

нека... -

Но тя ме прекъсва сърдито: - Ах, моля, запрете!

Аз мразя човека. Не струва той вашта защита.

Човекът е обвинен в най-тежкото престъпление - убийство. Пролята е братска кръв. Омразата „убива" вярата в човека. Всеки глас в негова защита е излишен, зазвучава твърде неубедително пред силата на обвинителните факти:

Аз четох как някой

насякъл с секира, насякъл сам брат си, човека.

Измил се, на черква отишел

подире

и... после му станало леко.

Доказателствените аргументи са неоспорими. Но Вапцаровият лирически АЗ вярва в човека и търси причините за страшното престъпление, извършено от него. Поетичният диалог неусетно преминава в „разказ" за вътрешния размисъл на „престъпника", който открива човека в себе си в миговете на искрена, затрогваща със силата на прозренията изповед. Това е драмата на човека „ във новото време":

„Брей, как се обърках и ето ти тебе

бесило. Не стига ти хлеба,

залитнеш

от мъка

и стъпиш в погрешност на гнило. И чакаш така като скот

в скотобойна, въртиш се, в очите ти -

ножа. Ех, лошо,

ех, лошо

светът е устроен! А може, по-иначе може..."

Присъдата над „човека и времето" е произнесена от самия човек. Те са „съучастници" в престъплението. Загубеният смисъл на живота „осъжда" на смърт човека. Той е в „плен" на времето. Обречен е на страда-ние. Злото е единственото средство за защита. Но то ражда омраза в душата, която води към престъпление. Убива човека, „стъпил" „от мъка" „в погрешност на гнило". Личната човешка драма прераства в уни-версална трагедия за света и неговата нравственост: „ ... ех, лошо/светът е устроен!/ А може, по-иначе може..." Скрита надежда за друг, по-различен свят носи недоизказаният размисъл на осъдения. Той е открил истината за своя живот. Докоснал се е до неговия смисъл, така обикновен, но толкова красив и желан, че го чувства като песен в душата си:

Тогава запявал той своята песен,

запявал я бавно и тихо.

Пред него живота

изплаввал чудесен -и после

заспивал

усмихнат...

Смъртното наказание предстои, но човекът е в хармония със себе си. Намери, покой за изтерзаната си душа. Тя „сънува" своето щастие, разделя се със света на злото. Но той е действителност, която грубо прекъсва „съня" и отнема мечтата за щастие:

Някой полека вратата отворил. -Хора. Зад тях часовой. Някой от групата, плахо и глухо, казал му:

„Хайде, стани."

Човекът се изправя пред страшната истина на своето време. Всички са осъдени от неговата престъпна същност: и извър-шилият убийство, и изпълнителите на смъртната му присъда. Хората участват в общ престъпен акт. Действията им са следствие - „продукт” на времето, в което живеят. А то е враждебно и антихуманно. Човекът изправя срещу човешкото в себе си. Чувство на осъзната вина изпълва душите. Потриса съзнанието:

Гледали хората

тъпо и кухо сивите, влажни стени. Онзи в леглото

разбрал, че живота е свършен за него, и в миг

скочил, избърсал потта от челото и гледал с див поглед

на бик.

Отнемането на човешки живот е наказание не само за осъдения на смърт, но и страшно възмездие за душите на екзекутиращите го. Това е тяхното нравствено престъпление, за което единствен виновник е времето, в което живеят. Времето е безнравствено и враждебно настроено към човека. Неговият живот е безсмислен сред жестоките реалности на действителността. Това е агония за духа, бавна и мъчителна „смърт” на хуманното у човека. Осъзнал тази страшна истина за себе си и за света, в който живее, нравствена сила изпълва душата на осъдения:

И някак в душата му

станало светло.

- Да тръгнем ли?— казал.

-Добре.

Той приема спокойно смъртта, тръгва към нея, но това е всъщност дългият път на мъчителна раздяла с живота. Всички я изживяват болезнено. Стъпките отекват в мрака. Отмерват последните удари на сърцето. Вината расте. Тя ги сближава и разделя:

Гой тръгнал. След него

те тръгнали също

и чувствали някакъв хлад.

Войникът си казал:

„Веднъж да се свърши...

Загазил си здравата, брат."

Диалогът между участниците в страшната раздяла с живота, която е драма и на самия Вапцаров, изживяна предварително в условен художествен план, е израз на интимна човешка съпричастност. Тя е вътрешно състояние, отношение, позиция към трагедията, сполетяла човека. Намерен е най-точният художествен израз на душевното вълне-ние, което е общо: „и чувствали някакъв хлад". Студенината и враждебността, идващи отвън, от света на обществените реалности, са уловени от хората като „позиция" на времето в „спора" с човека. Душите потръпват от неизбежната трагичност на живота. Съчувствието е излишно, защото болката от безнадеждната човешка участ остава, но все пак е изразено топлото „братско" отношение към осъдения. Думите са тихо проронени. Те са вътрешен горчив размисъл, прозвучал в общата тягостна атмосфера на очакване. Тишината е „натежала" от мъка. Дори и мракът в ъглите „скърби" за човека. „Отдръпва" се, за да се открои болката по живота. Тя расте заедно с нахлуващата светлина на зората:

Във коридора

тихо говорят.

Мрак се в ъглите таи.

Слезнали после на двора,

а горе

вече зората блести.

Започва новият ден, който ще е последен за осъдения на смърт. Идва равносметката. Животът, макар тежък и жесток, е особено примамлив, скъп и желан в тихата утрин при зазоряване. Денят идва, а заедно с него „пристъпва" смъртта. Животът е вече спомен, който изгрява в обречената душа като звезда, къпеща се в блясъка на небосклона. Болката е овладяна. Внушена е с лаконизма на поетичния размисъл, пронизан от неприкрита тъга:

Човекът погледнал зората,

в която

се къпела с блясък звезда, и мислел за своята тежка, човешка,

жестока,

безока

съдба.

Поетичната графика при изписване на стиховете: „тежка”, „човешка”, „жестока”, „безока”, „съдба”, очертава „скалата” на дина-мичен вътрешен размисъл. Всичко отдавна е премислено, преживяно и обобщено. Крайните изводи се свеждат до точни, еднозначни определения-характеристики на индивидуалното в живота—човешката съдба. Най-високата степен на обобщеност в „скалата” на вътрешния размисъл е определението „безока”. То е кулминацията в минорната гама на драматичните изживявания. Събрало е цялата болка от трагичното прозрение на човека за неосъзнатата сила на съдбата. Тя е трагична, безсмислено воюваща с човека, но и той с нея. Тежък и труден е пътят до осъзнаването на тази жестока истина. Понякога това става мигове преди да настъпи смъртта:

„Тя-моята-свърши...

Ще висна обесен. Но белким се свършва

със мен? Животът ще дойде по-хубав

от песен,

по-хубав от пролетен ден..."

Болката от осъзнатата трагичност е толкова голяма, че се ражда романтичната мечта за нов живот. Тя е като песен, а блянът за човешко щастие-„по-хубав”„от пролетен ден”. Смъртта е близо и всяка минута живот е последна възможност за преживяване на спомена, но и на романтичната мечта за щастливо бъдеще. Човекът обединява минало и мечта, за да създаде странно „празнично” уединение на душата. Това е миг на радост- последен и съкровен. Всичко притихва. Душата „изпява” прощалната песен на човека с живота:

Споменал за песен

и нещо се сетил.

В очите му пламък цъфтял.

Усмихнал се топло, широко и

светло,

отдръпнал се, после запял.

Романтичният трагизъм на поетичните послания одухотворява хиперболата като художествено

средство за надмогване на болката и преодоляване на естествения страх от смъртта. Но Вапцаров вярва в чове-ка и в неговата духовна сила да приеме спокойно смъртта. Самият той посреща разстрела, отнел живота му, с песен. Пряката диалогичност на стиховете, изразяваща позицията на Вапцаров в „спора" за „човека в новото време", звучи убедително и в категоричната поетична възхвала на духовната сила на осъдения:

Как мислите, може би

тука се крие

един истеричен комплекс?

Мислете тъй, както си щете,

но вие

грешите, приятелко, днес. Човекът спокойно, тъп- дума

след дума

и твърдо редил песента.

Това е художественото поетично сбогуване с живота. Духът се отдалечава от реалността. Търси вътрешната сила за достойна среща с инобитието. Намерена е поетичната философия за раздяла с живота и за среща със смъртта. Тя е в образа на песента:

Онези го гледали

с поглед безумен,

онези го гледали с страх.

Дори и затвора треперел позорно,

и мрака ударил на бег.

Усмихнати чули звездите отгоре и викнали:

„Браво, човек!"

Човешкият живот е песен за преживяната мъка. Тя го извисява над болката и смъртта. Времето „спори" с човека, оказал се смисъл и цел на живота. Песента е поетичен символ на хуманното у човека в поемата „Пе-сен за човека" на Никола Вапцаров:

Той пеел човека. - Това е прекрасно, нали?

Bukvar.bg
© 2010-2024